

ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТУ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Совгіра С.В., Душечкіна Н.Ю.

Україна, м. Умань,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

В статтє отражено состояние сформированности праксеологического компонента экологического мировоззрения будущих учителей. Проведено экспериментальное исследование по определению уровня сформированности праксеологического компонента. Определены основные факторы и причины, которые тормозят процесс его формирования. Доказана необходимость повышения уровня сформированности у студентов праксеологического компонента.

Формування екологічного світогляду майбутніх учителів є спеціально організованим процесом, який охоплює такі взаємопов'язані та взаємозалежні елементи, як мета, що визначається умовами, за яких відбувається навчально-виховний процес; зміст, який є чітко окресленою системою фахових компетенцій; методи, що є основним способом організації навчально-виховної роботи студента та викладача; засоби, використання яких націлює на творче вирішення екологічних проблем, дослідницьку діяльність та природоохоронну роботу; форми організації навчально-виховного процесу, ступінь реалізації наміченої мети: діагностика, оцінка, контроль, підсумки й проектування нового етапу організації навчально-виховного процесу.

Теоретико-методичні засади формування екологічного світогляду майбутнього вчителя досліджували Л. Білик, Л. Корміна, Д. Мельник, Т. Нінова, О. Плахотнік, А. Степанюк, М. Швед, З. Шевців та ін. Учені виділили окремі напрями у формуванні компонентів екологічного світогляду майбутнього вчителя, серед яких виокремлено праксеологічний компонент.

У психолого-педагогічній літературі (С. Бадюл, А. Вербицький, І. Дичківська, Л. Кондрашова, М. Лазарєв, В. Семиченко та ін.) наголошується на тому, що в основі формування особистості, її професійного становлення лежить розвиток мотиваційної сфери [3; 4; 5; 6; 7; 8].

С. Бадюл вважає, що „... мотиви виникають під впливом зовнішнього середовища ...”, діють „... на внутрішній світ людини і проходять через її свідомість, досвід, цінності ...”, формуючи її світогляд [3, с.15]. За словами В. Семиченко, мотив „презентується в свідомості як об'єкт,

мета, ціль на яку в кінцевому рахунку спрямовано поведінку” [8, с.34]. Такої самої думки дотримуються Р. Арцишевський, А. Вербицький, І. Дичківська [1; 2; 4; 5].

Мотивація діяльності педагога визначається його професійними інтересами, ціннісними орієнтаціями, ідеалами, які допомагають у виборі особистісно значущої системи поглядів та переконань. Вона виявляється як у всій його професійній життєдіяльності, так і в окремих педагогічних та екологічних ситуаціях, окреслює його сприйняття зовнішніх подій і логіку поведінки, подолання труднощів у вирішенні екологічних проблем.

Отже, важливими якостями майбутнього вчителя визнаються мотиваційна готовність, оскільки лише адекватна цілям екологічної освіти мотивація забезпечує ефективну природоохоронну діяльність і самореалізацію особистості як педагога.

На основі проведеного опитування студентів у встановленні рівня сформованості у них мотиваційної сфери, зокрема з метою виявлення мотивів ставлення до проблем взаємодії „людина – середовище”, зафіксовано різні показники мотиваційного компонента: 72,1% студентів характеризуються мотивацією до взаємодії з навколишнім середовищем, що не співвідноситься з їх практичними діями в навколишній природі; 19,5% – стійкою мотивацією, яка застосовується тільки для аналізу сучасних екологічних подій; 8,4% – творчою мотивацією у процесі оволодіння екологічним матеріалом, аналізу подій у світі, застосування у практиці.

Результати дослідження засвідчують, що частина студентів (19,5%) виявляє інтерес до природи, її явищ, уміє пояснити суть взаємозв'язків між людиною й природою, отримує задоволення від спілкування з навколишнім світом, бере участь у різних видах роботи з озеленення, не знищує природи і не дозволяє робити цього іншим. Однак, усе це потребує постійної стимуляції мотиваційної сфери.

Тільки у 8,4% студентів наявна стійка продуктивна мотивація, що відображається у їхній самостійності, ініціативі й творчому підході до вирішення проблем взаємодії людини і навколишнього середовища. Студенти з цим рівнем мотиваційної діяльності виявляють постійну зацікавленість до екологічних проблем, вони можуть їх теоретично обґрунтувати, їхні знання не обмежуються змістом навчальних предметів.

Досвід нашої еколого-педагогічної роботи зі студентами переконує, що в мотиваційній сфері мають бути сформовані не тільки бажання зберігати природу, але і здатність спрямовувати власні потреби на збереження природи.

Результати дослідження засвідчують, що рівень сформованості мотиваційної сфери студентів, які є вихідцями з сільських місцевостей, дещо вищий, ніж у студентів урбанізованої території. На відміну від перших, що не тільки виховувалися серед природи, але й безпосередньо спостерігали за живими об'єктами, міські діти мають епізодичний характер спілкування з довкіллям (екскурсії, походи).

Цифрові дані переконують, що студенти першого курсу характеризуються переважно низьким рівнем сформованості мотивації у розв'язанні екологічних проблем. Це пояснюється тим, що у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи сконцентровано увагу на

вивченні екологічних проблем, а не їх вирішенні. У вищому навчальному закладі на першому курсі екологічні проблеми сприймаються через емоції та почуття. Крім цього, екологічні проблеми не є темою бесід у сімейному вихованні. Тому необхідно розробити комплексну систему заходів, нових форм, методів, прийомів роботи, що сприятимуть поступовому підвищенню рівня мотиваційної сфери.

Мотиваційні стимули та організаторський досвід для збереження довкілля, сформованість умінь і навичок еколого-педагогічної роботи, ініціатива у проведенні природоохоронних заходів формуються під час оптимально організованого навчально-виховного процесу. Екологічна діяльність охоплює цільову спрямованість, основоположні наукові ідеї, систему дій викладача і студента, критерії оцінки і як якісно новий результат – покращення стану довкілля. Екологічна діяльність може здійснюватися на основі ситуацій, що виникають у навчально-виховному процесі або в навколишньому середовищі.

За результатами визначення стану сформованості екологічного світогляду майбутнього вчителя, а також з'ясування сутності праксеологічного компоненту можна зробити такі узагальнення: 2,1% визначають загальні основи діяльнісного підходу у збереженні довкілля; 0,5% студентів не розуміють необхідності природоохоронної роботи для студентів неекологічних спеціальностей; 2,3% студентів на емпіричному рівні розкривають теоретичні підходи до сучасних еколого-педагогічних досягнень; більшість студентів не знають сучасних природоохоронних акцій, пов'язаних із вирішенням екологічних проблем; більшість студентів у викладанні фахових знань під час навчальної практики не використовують екологічний матеріал, лише 4,9% студентів застосовували їх за вимогою вчителя; з працями вітчизняних науковців і практиків, які висвітлюють проблеми взаємодії людини й природи знайомі 3,6% студентів; майбутні вчителі-фахівці в основному не володіють інформацією про природоохоронну роботу учителів; близько 8% студентів називають прізвища відомих їм учителів.

Серед основних чинників, які гальмують процес формування праксеологічного компоненту, студенти виділяють такі: низький рівень знань та стимулювання мотиваційної діяльності; недостатню поінформованість про види еколого-педагогічної діяльності; непередбаченість вивчення питань практичної екологічної діяльності в навчальних дисциплінах; відсутність умов для формування практичних природоохоронних навичок застосування тієї чи іншої технології в навчальному процесі чи в екологічній діяльності.

Нами встановлено причини такого стану: студенти не усвідомлюють значущості філософських та екологічних знань для особистісного сприйняття екологічних проблем; сформованість праксеологічного компоненту у студентів першого курсу залежить від попередніх ланок освіти та екологічного виховання в сім'ї; недостатні знання особистістю моральних норм і правил поведінки в природі, значення екологічних явищ для життєдіяльності людини, що створює передумови для формування праксеологічного компоненту; нерозвинене уміння встановлювати

причинно-наслідкові зв'язки в природі за допомогою аналогії, узагальнення, творчого вирішення проблем або їх стихійного вирішення; недооцінка значення здорового способу життя для виживання в складних екологічних умовах; недостатнє застосування сучасних технологій навчання для вирішення екологічних проблем.

Низький рівень сформованості у студентів праксеологічного компоненту екологічного світогляду можна підвищити завдяки впровадженню комплексної системи заходів, пошуку нових форм і методів роботи.

Література

1. *Арцишевский Р. А. Мироззрение и формирование личности / Р.А. Арцишевский // Проблемы формирования научного мировоззрения студентов в процессе изучения общественных наук: мат. всесоюз. науч.-метод. конф., (Москва, 14-16 ноября 1973 г.) / МГУ. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1974. – С. 207-210.*
2. *Арцишевський Р. А. Мироззрение: суцність, специфика, развитие: монографія / Роман Антонович Арцишевский. – Львов : Изд-во при Львовском ун-те „Вища школа”, 1986. – 197, [1] с.*
3. *Бадюл С. Професійно–педагогічні цінності як психолого–педагогічна основа процесу становлення майбутнього вчителя початкових класів / С. Бадюл // Рідна школа. – 2002. – № 6. – С. 14-15.*
4. *Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод. пособие / Андрей Александрович Вербицкий. – М. : Высш. школа, 1991. – 204, [3] с.*
5. *Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / Ілона Миколаївна Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.*
6. *Кондрашова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності / Людмила Владимировна Кондрашова. – К. : Вища школа, 1987. – 55 с.*
7. *Лазарев М. О. Основы педагогической творчости: навч. посібник [для пед. ін-тів] / Микола Остапович Лазарев. – Суми : ВВП „Мрія”, 1995. – 212 с.*
8. *Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека: модульный курс психологии. Модуль „Направленность” [лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы]; [для препод. и студ.] / Валентина Андреевна Семиченко. – К. : Милениум, 2004. – 520, [1] с.*